

AYŞƏN MÜSEYİBLİ
ADPU
ayshen060@mail.ru

N.GƏNCƏVİNİN “KƏRPİCKƏSƏN KİŞİNİN DASTANI” MƏNZUM HEKAYƏSİNİN TƏDRİSİ

Açar sözlər: Nizami Gəncəvi, “Sirlər xəzinəsi”, tədris, ədəbiyyat dərsləkləri

Ключевые фразы: Низами Гянджави, учебник, литературные учебники

Key words: Nizami Ganjavi, “Treasure of secrets”, learning, literature books

Əməyə məhəbbət mənəvi tərbiyənin ayrılmaz hissəsidir. Ona görə də böyüməkdə olan nəslin tərbiyəsi işində əməyə məhəbbət, əməksevərlik işinin aşılması olduqca aktual problemlərdən biridir. Bədii ədəbiyyat vasitəsilə şagirdlərdə əməyə məhəbbət hissi aşılamaqdan söhbət getdikdə isə Nizami yaradıcılığı ön sırada dayanır. Şair bu problemə, demək olar ki, bütün poemalarının hamısında toxunmuş, olduqca maraqlı, yaddaqalan əməkçi insan sürətləri yaratmışdır. Həmin sürətlər vasitəsilə o, zəhmət adamlarına münasibətini bildirir və əməyin insana şərəf və şöhrət gətirdiyini oxucuya dərk etdirir. Nizami yaradıcılığında diqqəti cəlb edən bu cəhət üzrə aparılacaq metodik iş zamanı şagirdlərə lazımı istiqamət vermək üçün əməklə, zəhmətlə bağlı misralar, parçalar seçilməli əməkçi insan sürətləri ekran vasitəsilə şagirdlərin nəzərinə çatdırılmalı və müsahibə təşkil edilməlidir. Səciyyəvi misralar əzbər söylənilməli, bir sözlə, şairin yaradıcılığında əməyə və əmək adamına münasibət diqqət obyektinə çevrilməlidir.

Əməkdən zövq almağın mahiyyətini başa salmaq üçün şairin “Sirlər xəzinəsi” əsərindən olan “Kərpickəsən kişinin dastanı” adlı mənzum hekayəsi olduqca maraqlıdır. Ədəbiyyat tədrisinin bu mərhələsində (V sinifdə) N.Gəncəvinin məhz bu əsəri üzərində iş aparılması tələb olunur və başqa materialların sinifdən xaric oxusu nəzərdə tutulur. Əsərin məzmunu üzərində iş başlamazdan əvvəl şagirdlərin mövzu ilə bağlı düşüncələrini öyrənmək faydalıdır. Bunun üçün müəllim “İnsanların əməyə fərqli münasibətini əks etdirən hansı əsərləri oxumusunuz?”, “Həmin əsərlərdə əmək və əməkçi insanla bağlı hansı fikirlər diqqətinizi çəkib?” sualları ilə şagirdlərin diqqətini mövzunun ideyasına yönəldə bilər. Məlum olduğu üzrə, bu əsər təhlil olunarkən şagirdlərin diqqəti iki şəxsin üzərində mərkəzləşir. Bunlardan birisi öz ağır işindən mənəvi qida alan kərpickəsən qoca, digəri isə zəhməti qiymətləndirməyən miskin bir gəncdir. Əsərin sujet xəttinin

orjinallığı həmişə oxucuların marağına səbəb olur. Adətən dünyagörmüş, təcrübəli qocalar, gənclərə nəsihət verər, onları səhv işlərdən çəkindirər. Bu parçada isə əksinədir, cavan oğlan qocaya ağıl vermək, yol göstərmək fikrinə düşür. Lakin qocanın ağıllı cavabları onu sarsıdır.

Dərslərdəki “Fikirləşin, cavab verin” başlıqlı suallardan istifadə etməklə kiçik qruplara tapşırıqlar verilməsi faydalıdır. Birinci qrupun tapşırığı cavan oğlanı səciyyələndirməyə, onun qocaya münasibətini aşkarlamağa xidmət edir. “Cavan oğlanı əməyə, zəhmətə xor baxan adam saymaq olarmı?”, “Cavan oğlanın hərəkəti sizə necə təsir edir?” və s. tipli suallara şagirdlər cavab tapmağa çalışır və öz fikirlərini əsərdən gətirilmiş parçalar ilə əsaslandırırırlar. İkinci qrupun tapşırığı isə qocanı səciyyələndirməyə xidmət edir. Qocanın həyat tərzi, geyimi diqqətdə saxlanılır və şagirdlər gəncə sərt cavab verən qocanın fikirlərini ümumiləşdirib təqdimat hazırlayırlar. Şairin qocaya və cavan oğlana münasibəti isə üçüncü qrupun tapşırığı olur. Bu tapşırığın icrası üçün müqayisə cədvəlindən, Venn diaqramından istifadə məsləhət görülür.

Kərpickəsən qoca ən səciyyəvi əməkçi obrazı olduğundan şagirdlərdə əməyə estetik münasibət yaratmaq üçün də əsl nümunədir. Otdan, ələfdən özünə paltar toxuyub kərpic kəsməklə əldə etdiyi qazanla dolanan qoca kişi qızgın işlədiyi vaxt yanına avara, tüfeyli bir gənc gəlir:

Öz işinə məşğulkən bir gün o qoca kişi
Fələyin öz əliylə bir daha artdı işi .

Nizaminin təsvirindən görünür ki, bu gənc varlı təbəqəyə məxsusdur. O, qocaya məsləhət görür ki, yaşı ötmüşdür, daha işləməsin, heç kəs ondan bir parça çörək əsirgəməz. Qoca ağıllı, mərdanə cavabı ilə həmin gənci utandırır, onu öz nadanlılığı, tüfeyliliyi üçün göz yaş tökməyə məcbur edir:

Qoca dedi: “Cavansan, belə cahillik etmə!
Əl çək acı sözlərdən, mənə ağıl öyrətmə!...
Onunçün öyrətdim ki, əlimi bu sənətə,
Bir gün sənə əl açıb düşməyim xəcalətə.
Mən bir kəsə deyiləm xəznədən ötrü möhtac,
Əlimin zəhmətilə toxdur gözüm, deyil ac.
Məni bu ruzi üçün günahkar sayma, bəsdir,
Düşünsən, bilərsən ki, dediklərin əbəsdir.”

Onun sözlərində sağlam, ayıq həyat fəlsəfəsi vardır, hər kəsi öz həyatına nəzər salmağa, kim olduğunu anlamağa yönəldir. Ona görə də qabaqcıl ədəbiyyat müəllimləri həmin məqsədlə bu hekayənin məzmununa

aid təsviri sənət nümunələrindən istifadə edirlər. İnteqrasiya imkanlarından istifadə edərək müəllim Kazım Kazımda tərəfindən çəkilən illustrasiyanı nümayiş etdirib onun əsasında müsahibə aparır. Sonra isə müsahibəni aşağıdakı kimi yekunlaşdırır: “İnsanda xoş təsir yaratmaq üçün tək-cə xarici görünüş kifayət deyil, bu və ya digər işin məna gözəlliyi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Baxdığınız bu şəkildə cavan oğlan xarici gözəlliyi ilə qocadan əsaslı şəkildə fərqlənir. Lakin bu iki adamın tamaşaçıda oyatdığı təsiri müqayisə etsək, qocanın daha xoş hisslər oyatdığı aydın olar. Cavan oğlanın görkəmində bir peşmanlıq ifadə olunursa, qocadakı məğrurluq diqqəti daha çox cəlb edir. Əlini kərpiçlərə tərəf uzadaraq danışdıqca onlardan zövq alır, iftixar hissi keçirir.”

Müəllim eyni zamanda fəndaxili əlaqədən istifadə etməklə şagirdlərə “Süleyman və əkinçi” mənzum hekayəsini də şərh edə bilər. Bu hekayədə də quru bir çöldə dırnağını bel, alın tərini su edib məhsul becərən əkinçini görən Süleyman peyğəmbər onun zəhmətini mənasız sayır, qocanı toxumu zay etməməyə çağırır. Lakin əkinçi öz ağıllı cavabı, sonsuz inamı, insanın həyatda vəzifəsi haqqında sağlam təsəvvürü ilə müdrik peyğəmbər Süleymanı utandırır.

Məzmun üzərində işi yekunlaşdırarkən müəllim mövzu ilə bağlı şagirdlərə atalar sözü (“İş insanın cöhrəsidir”, “İşləməyən dişləməz”, “Əmək xoşbəxtliyin açarıdır”və.s), məsəllərdən istifadə etməklə şifahi təqdimat hazırlamağı tapşırı bilər. Bu tapşırığı şagirdlər evdə və yaxud dərslərin sonunda icra edə bilərlər.

Bu mövzunun tədrisi ilə şagirdlər belə bir nəticəyə gəlirlər ki, zəhmət çəkən, əmək sərf edən, sənətsevən insanların sevimlisi olar. Necə ki, əməklə, zəhmət çəkməklə bir çoxları xalqın sevimlisi olublar: Kərpickəsən qoca kimi!

Təcrübə göstərir ki, dərslərin bu şəkildə qurulması şagirdləri əməyə, əməkçi insana, həyata və cəmiyyətə fəal münasibət haqqında ciddi düşündürür. Nizaminin yaradıcılıq nümunələri üzərində aparılan iş şagirdləri həm həyat hadisələrinin bədii əsərdə obrazlı əksi ilə, bədilliyin sirləri ilə tanış edir, həm də onlar sonrakı mərhələdə - yuxarı siniflərdə Nizami yaradıcılığının təhlilinə, onun tərbiyəvi əhəmiyyətinin dərinə dərk olunmasına zəmin hazırlayır.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Bağırova T., Süleymanova A., Muradova İ. V sinif “Ədəbiyyat” fənnindən metodik vəsait. Bakı, 2016.
2. Gəncəvi N. Sirlər Xəzinəsi. Bakı: Lider, 2004
3. Həsənli B., Əliyev S., Səfərova Ə., Quliyev Ə. V sinif ”Ədəbiyyat” dərslisi”. Bakı, 2016.
4. Səfərli Ə., Yusifli X . Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi, Bakı, 2008.

A.Museyibli

Преподавание рассказа о " Рассказ о старике

Резюме

По мере изменения темы обучения , улучшения программ, утверждается требование по изучению творчества Низами. Это статья про обучение Н. Гянджави. В статье говорится о важнейших проблемах обучений. К творчеству поэта относятся со призму современной учебе. В статье обосновывается необходимость творческого подхода к организации уроков литературы по курикулуму. На первом ряду стоит творчество Низами, когда речь идет о пробуждении в учениках чувства любви к труду благодаря художественной литературе . Поэт коснулся этой проблеме во всех поэмах.

Создан интересные образы трудолюбивого человека . С тем, чтобы сделать урок интересным учитель разделяет учеников на разные группы и задает им разные вопросы чтобы раскрыть отношение поэта к старику и юнаше советуется использовать таблицу сравнения и диаграмму Венн. В результате такого обучения ученики приходят к выбору что стареющийся трудоголик станет любимчиком людей.

A.Museyibli

**The teaching of n.ganjavi' s "the teaching bricks
man's epos" story**

Summary

With changing the content of new training, the improvement of programs, requirements concretize that is given to learning of Nizami creativity at school. This article is about Nizami Ganjavi'teaching. About learning the basic issues are telling in article. Poet's creativity is look from modern education aspect. The article explains the need for a creative approach to the organization of lessons of the literature on curriculum. Nizami's creativity is in the forefront when it comes to fostering a feeling of love for work in pupils through artistic literature. The poet put this issue in all his poems and he has created interesting images of laborer.

Teacher to build an interesting lessons separates pupils into various groups and addresses them different questions. To find out about the poet's attitude to the old man and the young man, it is advisable to use a comparison table, Venn diagram. By the teaching of this subject, pupils come to the conclusion that who is hard worker, toiler and diligent can be loved by others.

Elmi rəhbər: Yaqub Babayev

Filologiya elmləri doktoru, professor